

Újra kezdhető és kezdődő eseményé alakulhat viszont az is, ami kimaradt a történetből, és a hiányával van jelen, így például a Mt 5, 3–10 tartalma, a Hegyi Beszéd nehezen érthető, paradoxonokban áradó tanítása. A nyolc boldogmondás megszólítottjai – a szegények, a sírók, a szelídek, az igazságra éhesek és szomjúhozók, az irgalmasok, a tisztaszívűek, a békességre igyekvők, az igazság miatt üldözöttek – éppúgy a boldogság várományosai, éppen, mert *nem* boldogok (hanem szegények, sírók stb.), mint e kötet világának népeisége. A versek, azáltal, hogy megszólítják őket (er-

ről a kommunikációs aktusról mondja Borbély András a kötetvégi interjúban: „nem egy kéznél lévő témát akartam pusztán feldolgozni, hanem megszólítottam, a nevükön neveztem más személyeket, tereiket, problémáikat, elmondtam a magam módján a tetteiket, idéztem a szavaikat. Kiszólítottam őket, még haláluk dermedtségéből is”), felidézi, megteremti azt a közös teret (mindannyiunkét), ahol jóvá mondó válasz ígérete érkezik, bár szakadozottan, de mindig újra kezdődően, az ehezők, a sírók, a lelki szegénységben szenvedők panaszára.

Orbán Gyöngyi

KEDÉLYES MENDEMONDÁK

Molnár Vilmos: *Az ördög megint Csíkban*

■ „Ha hagyma, akkor a héjával kell kezdeni. Csak azt lehántva hozzáférhető a többi burok.” Molnár Vilmos negyedik novelláskötete első olvasásra amolyan poénos, konvenciókat kifigurázó írásgyakorlatnak látszik, amely a nyelvre való irányultságán túl nem tud relevánsabb tartalommal feltöltődni. De ha a kötet legemlékezetesebb motívumát, a hagymát segítségül hívjuk, alkalom adódhat ítéletünk felülírására. A hagyma mint irodalmi motívum nem újdonság; elsősorban a művek narratív struktúrájának vagy jelentéssíkainak a jellemzésére alkalmazható, illetve a beavatás rítusának a megtestesüléseként is jelentkezhet. Ibsen *Peer Gyntjének* hagymamonológia juthat leginkább eszünkbe, mialatt arra törekszünk, hogy Molnár szövegeinek a felszínén átlátva, az egyes rétegeket lehántva eljuthassunk a dolgok közepéig s onnan tovább a Marsra vagy Szundi-országba vagy csak éppen ide Csíkba.

Első réteg: a héj – a kötet legszembetűnőbb, felszíni sajátosságát a nyelv, a hangnem, a stílus összjátéka képezi. Mindhárom a kifigurázás szándékának rendelődik alá, amint azt Nagy Gábor *Hite*lbeli kritikája is hangsúlyozza. A nyelvvel való kísérletezés egyrészt a konvencionális, megrögzült kifejezések, állandóvá vált jelzős szerkezetek kimerevítésére, s ezáltal ürességük megmutatására irányul („Mondhatnám: nagyanyám szeretetreméltó, békés lény volt. Inkább mégis úgy mondanám: nagy-

anyám szeretetreméltó, békétlen lény volt.” – *A falvédőn*) Másrészt a szinonim kifejezések túlhalmozása („elfolyt egy irányba, vagyis megnyúlt, szóval elmeccseredett”; „Kell a kis hétköznapi izgalom. A felspannolt idegek harca. Az őrült tét csábítása”; „egy görbe, vagyis kajla, szóval csalé propeller”) és a töltelékszavak/mondatok („úgymond”, „úgy lehet”, „Meg különben is!”, „Es egyáltalán!”, „Meg minden!”) az orális marke-reiként mintha a mondás, történetmesélés kényszerének (is) szimptomái lennének, amelyek a lendületes felütésekkel és a pörgő cselekményvezetéssel együtt sajátos ritmikát kölcsönöznek az egyes szám harmadik személyű narrációnak. Néha már bosszantó a burjánzásuk, van olyan novella is, amely szinte csak ilyen megtoldások öncélú sokasága (*Nagyanyám hokedlije*). Mindenesetre e nyelvi kísérletezések felerősítik a novellák komikus helyzeteiből is adódó játékos-humoros-ironikus hangnemet.

Stílus szempontjából a regiszterek keverése a jellemző: honosított kölcsönszavak („filing”, „zsenáns”, „lezserül”, „akkurátusan”, „ámblokk”, „macsóbb”, „überelni”), ifjúsági nyelvváltozat („cuki”, „elbaszarintottak”, „svihák”, „tuti tippek”) és urizálóbb kifejezések („pillanatrice privát elintéznivalói”, „momentán”, „komplett”) könnyedén megférnek a regionálisabb színezetűek („mán”, „aztat” „kombiné”, „facsaros csíki keccec”, „tetentókul”, „cefetül”, „pipiskedve”, „büklen”) között, s mindez olyan „ke-

resetlen egyszerűséggel” történik nyelvi és stiláris szinten, amilyenell Berezcki Paula támad fel marslakók segítségével a kötetnyitó novellában (*Berezcki Paula esete a marslakókkal*). A szimpatikus nyelvi poé-
nok mögött azonban legtöbb esetben ironizáló szándék áll, például a rendőrpárra vagy a hatóságra való utaláskor a névelő elhagyása („Szervek [=a rendőr ikerpár] pilanatra meghökkentek.”; „Felsőbb hely furcsa logikával ettől várta...”) az egyetlen szerepkörre való lecsupaszítás gesztusaként értelmezhető, s így az elidegenítő szándék mellett a hatalom reprezentánsain való felülkerekedést is jelenti.

Következhet a második réteg: a szerkezet. A hagyma által kínált, fokozatosan „csupaszító” logika a kötet kompozícióját tekintve is érvényesül, hisz a közepére helyeződnek el a „súlyosabbnak” tekinthető írások – s talán egyben a legemlékezetesebbek –, amikor már könnybe lábadhatna a szem, de a magba írt szövegek az adott traumatikus történelmi kontextust vagy rezignált léttapasztalatot mitikus-humoros lepellettel vonják be: a második világháború alatti orosz megszállás húsz perc erejéig karneváli menetté alakul, amelyhez a lakosság is csatlakozik (*Történet Bolond Lináról és a Vörös Hadseregről, a tökéletes kontyról meg nagyanyámról*); a nagyanya „mágikus” hagymakúrával gyógyítja, és egyúttal „ideológiai átnevelésben” részesíti a „felsőbb hely” szolgálatában álló Jurcsák elvtársat 1950 tájékán, ily módon kísérli meg a maga és közössége számára ellensúlyozni az új rendszer hozta negatív változásokat (*Hagyma, avagy amikor nagyanyám varázslásra vetemedett*); a keddi nap pedig furcsamód átveszi a csütörtök szerepét is az idő „elakadásáról” és elteléséről szóló eszmefuttatászerű írásban (*Öregapám csütörtökje*).

A kötet többi szövege nagyrészt a külföldi irodalmi konvenciók alkalmazásával éppen ezeknek a konvencióknak a kifigurázására irányul, például a *Félig titkos történet* a drámára jellemző módon a szereplők felsorolásával indít, majd voltaképpen egy történet paramétereit adja: megvannak benne a drámai szerepkörök („Belevaló Csávó”, „Jellegzetes Figura”, „Isten Barma”, „Bajos Teremtés”, „Jónép” stb.), az időre való utalások (pl. „Az idő telt. Akkor bejött...”), majd egy-két tollvonásnyi cselekménymozzanat is előfordul („Történetforma ez-az. Na, akkor jó volt. Utána várokoztak megint tovább”; „Akkor kialakult

egy vita”). A paramétereknek való értékelés az olvasó, az „Ön” dolga lett volna, aki szintén rajta van a szereplők listáján: „Ön akkor bánta erősen, hogy nem vett részt a nagy menetben, állt csak végig mamlaszul.” Hasonló módon működnek a kötet utolsó harmadát alkotó „mesék” is, amelyekben a műfaj kötelező velejárai: a mágikus hármasszám, a szerencsét próbálás, a hős bajnok, a királylány, az ősz király, a boszorkány stb. tartják össze a cselekményt, annak minden véletlenszerű megnyilvánulásával együtt (például „a semmi-
ből váratlanul egy piros elefánt jelent meg” – *Mese a szerencséről*).

Harmadik hagymaréteg: a tartalom, azaz ami megmagyarázhatatlan és mégis érthető. A kötet ugyanis a hagymaszerű rétegzettség sugallatán kívül egyéb támpontot is kínál önmaga értelmezéséhez, például már a legelső novellában, amelyben a vak koldus „[m]ár régen nem próbált meg utánajárni megmagyarázhatatlan dolgoknak, inkább – ha alkalma nyílt rá – élvezte azokat”. Így tesz a narrátor is, és mintha erre kondicionálná olvasóját is. A történetek megmagyarázhatatlan mozzanatai mind valamilyen mitikus, babonás, mesés, „legendáriumok” által ihletett világból származnak, s az egyes történetek valóságában megférnek egymás mellett a nukleáris reaktorhoz igyekvő marslakók, egy feltámadt vízihulla, a látszólagos varázslások és egyéb transzcendens kapcsolatok. Az ördög ugyan csak a címadó írásban szerepel, de a közötté és a csíki fényképész közötti ugratós hangnem a kötet egészére jellemző, s akkor is a Tamási-féle hagyománnyal asszociálná az olvasó, ha éppenséggel nem erősítene rá erre a novella mottója (Tamási *Ördögváltozás Csikban* című novellájának első mondata).

Az ördögnél is emlékezetesebb figura azonban a „kemény mágiával” foglalkozó „nagyanyám”, aki több írásnak is szereplője (rajta kívül visszatérő szereplő csak a nagyapa és a temetőőr, de ettől még nem feltétlenül válik lehetővé a novellák ciklusként való olvasása), a közösség kiemelkedő tagjaként babonás tisztelet övezi tetteikészségét és céltudatosságát, és nem mellesleg a „pályakezdő fiatalember” (aki nem lehet más, mint maga a narrátor, egyes szám harmadik személyben utalva önmagára) szerint „szeretetre méltó, békétlen lény” és „belevaló srác”. Ő tudja, hova kell eldugni a csörgőórát, hogy hagymával kell kezelni mindenemű belülről támadó kórságot,

vagy hogy hogyan kell „megszelídíteni” a kisgyermek körül folyton felboruló tárgyakat: „Nagyanyám még tudta, mit mivel kell.” A nagyanya tulajdonképpen a narrátor által boszorkányságnak feltüntetett tulajdonságok leple alatt tudatosan irányítja az eseményeket a közösség érdekében. Az elbeszélő által a cselekmény köré vont mitizálás tehát ugyanolyan leplező mechanizmus, mint a nyelvi játék, másrészt pedig viláértelmező forgatókönyv. Egyrészt azok vetítik rá a mitikus fátyalt az események meg- és elértése végett, akik a népi hiedelemmel erősebb kapcsolatban állhattak („Mégis innen vette kezdetét a mendemonda, hogy nagyanyám valamiképpen megígérte Jurcsákot, s úgy általában természetfölötti hatással bír némely eseményekre”). Másrészt pedig a legkézenfekvőbb mítoszteremtő figura minden időkből és itt is a narrátor mint kisgyermek, aki számára a tárgyak önálló életet élnek, a zöld hokedli világfaként viszonyítási pontot jelent, a feliratos falvédők pedig a bölcsesség kézfel fogható/látható bizonyítékai.

Ibsen *Peer Gyntje* óta a világirodalom egyik gyakori kérdése: „Hú! mennyi burok van itt, töméntelen! / De hát a magját meg... sohasem lelem?” Ennek továbbgondolásként merülhet fel bennünk a héjak hántása során a mi kérdésünk: mi a tétje a hagymá-

zásnak? Van-e tétje egyáltalán a szórakoztatáson, kifigurázáson kívül? Anélkül hogy Molnár kötetét valamilyen didaktikus üzenethordozó-funkcióval ruháznánk fel, kiolvashatunk belőle egynéhány lelki falvédőre hímezhető gondolatot. Elsősorban a figurázás felülemelkedést jelenthet, ami a tekintélyek, konvenciók, a hatalom önbizalmának a megingatását vonhatja maga után: „Ne mán legyen olyan kedélyes a nép. Az ilyesmitől talál az az érzése támadni a szervnek, hogy rajta vidulnak.” (*Béla kézre kerítése*) Másodszor az időn való felülrekedés lehetősége is benne rejlik a nevetésben: ki lehet tölteni az ürességét a mondás-mesélés által, de alkalmat ad arra is, hogy kitekintsünk saját dimenzióinkból („Ha ügyesek voltunk, ép és szép rétegekre esik szét, s körkörösén kibomolva feltárul a múlt.”). Harmadszor pedig szinte észrevétlenül csatolódik hozzá a *Történet Bolond Lináról...* című novella végéhez a(z) (ön)megszólítás: „Serkenjenek immár tettere a belefásultak.” De talán mindezek mellett a legfontosabb mégis az, hogy a kötetzáró novellában (*Mese a koalackóról*) szereplő, kőrifáról leszálló gondolatolvasó koalackóhoz hasonlóan a könyvet letelve az olvasó úgy érezze, „érdekes benyomásokra tett szert”.

Codău Annamária

IDENTIFIKÁCIÓ, EMLÉKEZÉS

Előzetes kérdések. Rohonyi Zoltán emlékkönyv

■ A pécsi Kronosz Kiadónál 2014-ben jelent meg az *Előzetes kérdések. Rohonyi Zoltán emlékkönyv* című tanulmánygyűjtemény. A kiadvány születésnapjára ajándéknak készült; Rohonyi Zoltán 2013-ban lett volna 70 éves. A könyvbe írt szövegek tehát ajándék szövegek, melyeket a szerzők saját kutatási területükről hoztak. Igen fájdalmas a tény, hogy a könyv ilyen tekintetben nem érte el célját... Ebben az egyedülálló helyzetben az íráskor a kutatói pálya „keretrendszerével” folytatnak párbeszédet, rekontextualizálják az életmű összefüggéseit. A cím Rohonyi *A romantikus korszakküszöb* című könyvében használt jellegzetes kifejezését idézi. A szerzők a Klasszikus Irodalomtörténeti és Összehasonlító Irodalomtudományi Tanszéken oktató, illetve a tanszékhez kötő-

dó kollégák. A szerkesztésben a tanulmányok időrendiség szerint rendeződnek el, Jacobus Piso elégiájának és a *Verhovina madarainak* interpretációja fogja közre a tartalmat, összesen 14 tanulmányt.

Az íráskor gondolatmenetében, motívumrendszerében több, Rohonyi életművére utaló szemponttal találkozhatunk. A szövegeket olvasva azonban óhatatlanul azon részletek iránt válunk leginkább fogékonnyá, melyek e pálya lényeges s esetleg eddig kevésbé reflektált tényezőjére világítanak rá. Rohonyi hiányából adódóan a tudományos pálya áttekintése, valamint az ezt közvetetten értelmező szövegek szempontrendszere szükségszerűen az emlékezés gesztusával fonódik össze. Erre utal az *Előszóban* Milbacher Róbert is, mikor azt írja: